

Att hålla lärobubblan hel

Katrin Stahlberg
Lina Lago

Finspångs kommun
Institutionen för Tema (TEMA), Linköpings universitet

Denna text beskriver ett ULF-projekt som handlar om att freda lektionerna. Att elever ska ha tillgång till sin lärare vid undervisningstillfällena borde vara självklart. En tillgänglig lärare ska ha fokus på sina elever och vara koncentrerad på lektionsinnehållet. Det här utvecklingsprojektet tog dock sin utgångspunkt i det motsatta, det vill säga att eleverna upplevde att det fanns många avbrott vilket påverkade undervisningen och deras tillgång till sin lärare.

Att hålla lärobubblan hel

Syfte och bakgrund

Detta lokala aktionsforskningsprojekt är en del av ULF-projektet "Tillgängliga lärmiljöer" (Lago m.fl. 2024), i vilket skolor från flera kommuner ville utforska hur skolans lärmiljö kan göras mer tillgänglig för alla elever. Specifikt fokuserades relationen mellan elever och vuxna. Frågeställningen på vår skola blev hur vi kan utveckla våra lärmiljöer med syftet att eleverna skulle få ökad tillgänglighet till vuxna.

Kollegiet på skolan ringade under höstterminen 2022 in målet att freda lektionerna. En fredad lektion handlar om att såväl lärare som elever i klassrummet har fokus på samma sak. I relation till tillgänglighet innebär det att eleverna möter en lärare som är närvarande – både i bildlig och bokstavlig mening – under hela lektionen. I denna text benämns detta som att lärare och elever är i en lärobubbla. Begreppet är vårt eget och innefattar att eleverna, undervisande lärare och andra vuxna i klassrummet, exempelvis resurspersonal, har ett gemensamt uppgiftsfokus. Forskning visar att viktiga framgångsfaktorer för elevers lärande är arbetsro i klassrummet och att eleverna kan hålla fokus på undervisningen (Wang m.fl., 2020). Olika begrepp som används är om eleverna är *on-task* eller motsatt, *off-task*. Ett annat uttryck är hur *uppgiftsfokuserade* eleverna är (Skolforskningsinstitutet, 2021). Föreliggande projekt innefattar alltså även läraren och dennes fokus på undervisningen vilket benämns i den här texten som lärobubbla. Det är alltså inte enbart eleverna som ska vara *on-task*, utan även läraren.

Att projektets fokus blev just att freda lektionen, det vill säga att hitta arbetsätt som bidrog till att lärare och elever kunde vara i den gemensamma lärobubblan utan att bli störda, berodde på att både elever och vuxna på skolan lyfte fram störande avbrott som ett problem. Eleverna beskrev i intervjuer att de blev störda av klasskamrater men också av vuxna som gick in och ut ur klassrummet för att hämta saker eller kort stämma av något med ämnesläraren. Lärarna upplevde på liknande sätt att elever och vuxna som gick in och ut ur klassrummet störde lektionen och ibland avbröt undervisningen eftersom både läraren och elevernas fokus bröts. Båda grupperna reagerade på samma fenomen. Det fanns fler utmaningar att välja emellan, men detta område stack ut mer i kartläggningar och var dessutom ett område som kollegiet själva kunde påverka, något som är centralt att identifiera i aktionsforskning (Rönnerman, 2022). Många områden i skolan styrs av ekonomi och andra faktorer som är svåra eller omöjliga för personalen att påverka. Men i frågan om lärobubblan fanns en god möjlighet att själva, genom kollegialt samarbete, påverka och

förändra delar av verksamheten till det bättre. Av den anledningen blev fokuset i projektet att åstadkomma en klassrumsmiljö med färre avbrott. Att arbeta med lärobubblan i fokus innebar ett tydligt elevperspektiv. I projektet var detta viktigt i förhållande till det ursprungliga syftet, att bli mer tillgängliga för eleverna.

Utifrån detta formulerade vi på skolan följande vision: *Lektionerna på skolan genomförs med så få avbrott som möjligt för att hålla lärobubblan hel.*

Resultat och arbetsprocess

Utifrån den formulerade visionen satte vi upp både kortsiktiga och långsiktiga mål med tillhörande aktioner för att freda lektionerna och bli mer tillgängliga vuxna.

- Mål 1 Medvetandegöra all personal om vårt fokusområde

Inledningsvis handlade projektet mycket om att samtala och informera all personal på skolan om projektet. Eftersom skolan är en liten tätortsskola med 170 elever och 25 personal påverkades alla av projektet på ett eller annat sätt och då var det viktigt att alla fick insyn i vad det innebar. Personalen arbetar nära varandra och påverkar därför varandra i sina ageranden. Av de tre arbetslag som finns på skolan var endast ett direkt involverat i projektet och genomförde förändringar i klassrummet. Övriga två arbetslag var indirekt involverade genom information och deltagande i vissa diskussioner.

- Mål 2 Minska störande moment

Ett andra mål handlade om att minska störande moment under pågående lektioner och att reducera antal avbrott i undervisningen. Flera handlingar kopplades till vuxnas agerande eftersom det framkom både vid observationer och togs upp i diskussioner i arbetslaget. Det mest påtagliga var att många vuxna gick in och ut ur klassrummen under lektionstid. Här uppmärksammades hur viktigt det är att planera sådant som man vet kommer att ske i verksamheten, exempelvis speciallärarinsatser, vaccinering, elevresursfördelning och besök av olika slag. Samförstånd och samplanering med personal som inte ingår i arbetslaget blev därför av stor vikt för att deras arbete och insatser skulle kunna genomföras med så få avbrott i undervisningen som möjligt. För att fullfölja detta krävdes tid avsatt för planering av olika insatser, både i terminens början och under terminens gång, eftersom behovet av insatser förändras under terminen. Då projektet sträckte sig över två års tid fanns möjlighet att samplanera bättre med skolsköterska och speciallärare, vilket också gjordes. Efter dessa insatser rådde ett bättre samförstånd inför aktiviteter som påverkar lektioner. Sådant som inte kunde planeras vid terminsstart förbereddes i större utsträckning via mejl eller samtal personal emellan.

En annan viktig handling i projektet var hur lärarna själva planerade för att **inte** behöva gå in i klassrum när andra kollegor undervisade. Detta hade nämligen varit ett av de moment som stört lärobubblan och minskat lärartillgängligheten för eleverna eftersom undervisningen blev avbruten eller påverkad av kollegor som ville säga något, lämna eller hämta något. I vissa fall störde det lärobubblan för samtliga i klassrummet och ibland för enskilda eller mindre grupper av elever. Att nå detta mål handlade både om attityder hos personalen och om konkreta förändringar i miljön.

Att lärarna själva bidrog till att störa undervisningen togs på stort allvar och en beteendeförändring kunde relativt snabbt iakttas på skolan. Denna förändring gällde främst, men inte enbart, den personal i arbetslaget som direkt arbetade med projektet. Att vi iordningställde ett nytt materielrum innebar att störningarna minskade eftersom mycket material tidigare förvarades i klassrummen och behövde hämtas under lektionstid oavsett vad som pågick i klassrummet just då.

- Mål 3 Förändra beteende och invanda rutiner/strukturer som stör undervisningen

- Mål 4 Gemensam tid för planering för att skapa samsyn mellan vuxna i klassrummet

Skolans struktur bygger på schemaläggning av undervisningstid och bemanning. När olika personalkategorier ska samarbeta under lektionen är ofta dessa strukturer ett hinder eftersom olika personalkategorier och individer har olika typer av scheman och tid för planering (Lago m.fl., 2022). En stor utmaning för personalen för att lyckas fullt ut med att vara tillgängliga och inte spräcka lärobubblan var just schemat. En ytterligare handling som genomfördes för att minska störningsmoment och öka tillgängligheten till vuxna för eleverna var hur in- och utgång under lektionstid för resurspersonal skulle göras. Detta var en fråga som skulle visa sig utmana systemet. I de långsiktiga målen hamnade arbetslaget också i utmaningen att hinna prata och ha samsyn i hur rollfördelningen mellan olika kategorier, till exempel ämneslärare, resurspersonal och speciallärare, skulle se ut i klassrummet. Här ville arbetslaget undvika att de vuxna pratade ihop sig under lektionstid om ansvarsfördelning och roller. Att vuxna under lektionstid resonerar med varandra om arbetsfördelning och liknande missgynnar elevernas tillgänglighet till sin lärare i stunden. Målet var att sådan förberedelse skulle ske innan lektionen började och att det skulle finnas avsatt tid för gemensam planering.

Här fanns dock en utmaning då viss personal var schemalagda på ett sådant sätt att de behövde komma till klassrummet efter att lektionen startat eller lämna innan lektionen slutat. Det innebar bland annat att exempelvis ämneslärare och resurspersonal inte hann prata ihop sig inför lektionen. Till detta bidrog också att viss personal sällan kunde vara med på det kollegiala möte som arbetslaget hade en eftermiddag i veckan och det var svårt för all personal att prata ihop sig om lektionsinnehåll, roll- och arbetsfördelning. Man skulle kunna säga att olika behov och logiker i schemaläggningen innebar att det ibland saknades förutsättningar för alla att gemensamt vara 'on task' inom klassrummets fyra väggar. I fråga om detta mål har vi inte fullt ut nått de resultat vi strävat mot i projektet, vilket beror på att det inte är arbetslaget själva som beslutar om olika arbetsuppgifter och arbetstider. Det har dock varit viktigt att synliggöra frågan eftersom det inneburit att vi framgent kan fortsätta att sträva efter bättre förutsättningar i vår planering.

Elevers och personals upplevelse av skillnad

Arbetet med att hålla lärobubblan hel på skolan har visat resultat. Vid elevintervjuer i slutet av projektet framkom att störande moment kopplat till vuxna har minskat. Eleverna uttryckte exempelvis att [namnen i citaten är fingerade]:

"Jens kommer inte in lika ofta längre och Ronja önskar trevlig helg glatt när vi ska gå hem, inte när vi jobbar med annat"

"Den som hjälper Sven pratar inte längre utan fixar bara det som behövs".

Eleverna uttryckte att lektionsavbrotten är färre än tidigare och detta grundar sig i två olika fenomen. Det första är kopplat till förändringar i den fysiska miljön, som i sig inte är särskilt anmärkningsvärt, utan en smartare lösning för att störa mindre. Material som förut förvarades i klassrummen finns nu i ett materielrum. Personalen kan hämta material där istället för att störa undervisningen samtidigt pågår i klassrummen. Det andra, som är mer intressant och har varit svårare att förändra, är beteendet vuxna emellan. Efter kontinuerliga diskussioner i arbetslaget har en förändring i beteenden växt fram. Varje individ är numera högst medveten om vad varje beslut och handling innebär kopplat till lärobubblan. I termer av tillgänglighet innebär det att eleverna och de vuxna - ämneslärare, resurspersonal, speciallärare med flera - i högre utsträckning har samma uppgift för ögonen (on the same task) och att de vuxna är mer tillgängliga att stödja eleverna i det de arbetar med istället för att stämma av med varandra eller 'bara hämta' något utanför klassrummet. Detta framkom tydligt i samtal med arbetslaget som direkt deltagit i det lokala aktionsforskningsprojektet, men har även påtalats av övriga arbetslag på skolan. En bättre förståelse för varandra har växt fram och varje individ visar större vilja till att göra varandra bättre, skapa bra förutsättningar för kollegor att lyckas i sina uppdrag och på så vis bli mer tillgängliga för

eleverna.

En slutsats är att mål och handlingar, som är framtagna av arbetslaget själva, gett en stor drivkraft att genomföra handlingar. Detta är också något som stöds av forskning. Exempelvis skriver Skolverket (2024) att lärares genuina behov är centralt för att skapa motivation.

"I arbetet med kollegialt lärande är det därför viktigt att lärare får arbeta tillsammans med andra lärare för att identifiera områden som de kan utveckla. Då kommer de troligen att uppfatta innehållet som både relevant och behövligt." (Skolverket, 2024)

Att utföra ett förändringsarbete som grundar sig i vad arbetslaget och eleverna själva upplever som problematiskt har varit viktigt och värdefullt för alla inblandade. I vårt fall har det inneburit att lärobubblan oftare är hel och att det råder:

- Färre lektionsavbrott
- Smartare förvaring av materiel
- Bättre planering individuellt och i grupp
- Förändrat beteendemönster hos vuxna
- Större samsyn

Det är viktigt att poängtera att arbetet med lärobubblan måste fortgå. Det finns fortsatta utmaningar, där till exempel målet med samsyn och rollfördelning under och innan lektioner fortfarande inte är uppnått. Det nyss nämnda målet har stark koppling till två andra delar som inte heller är färdigarbetade, nämligen scheman och skolstrukturen med bemanning och tid i fokus. Tid för att skapa utrymme för planering, förberedelse och samsyn för personalen, så att tillgängligheten till vuxna ökar för eleverna.

Styrkor och utmaningar

Något som varit både en styrka och utmaning i projektet är att det har varit skolans personal, främst ett arbetslag, som drivit projektet. Att få varje person att bidra och våga uttrycka sina tankar och åsikter är viktigt för att få en mångfald av perspektiv och erfarenheter, men det sker inte direkt eller på begäran utan är något som vi har arbetat med kontinuerligt. Att vi arbetade med projektet under en längre tid har inneburit stabilitet och tillit och bidragit till att alla kommit till tals. Genom dessa förutsättningar har arbetslagets olika kompetenser och yrkesroller kunnat berika arbetet. En styrka har varit att vi gemensamt har kunnat se situationer, händelser och förutsättningar ur olika perspektiv. Projektet har enat arbetslaget eftersom handlingar och aktioner har haft en tydlig koppling till såväl personalens som elevernas bästa.

Den här erfarenheten går i linje med aktionsforskningens principer. Rönnerman påtalar betydelsen av det respektfulla samtalet: "Det är samtal där lärare kan utbyta erfarenheter, bli respekterade (även om synsättet är ett annat än övrigas) och hitta vägar till en trovärdig överenskommelse om vad som ska göras" (Rönnerman, 2022, s. 36). Den sortens samtal har varit en framgångsfaktor i detta projekt.

Förutsättningarna har också varit viktiga. I vanliga fall har det varit mer utmanande att genomföra förändring, inte så att personalgruppen på skolan motsätter sig förändringar, men ett projekt av detta slag öppnar möjligheter eftersom tid har avsatts för ULF-projektet. Extra tid avsätts annars sällan för ett arbetslag att själva arbeta med en förändringsidé, utan ofta med anledning av att skolledning/kommunledning vill genomföra en satsning eller förändringsarbete. I detta projekt har vi i personalgruppen snarare själva ägt den avsatta tiden och kunnat göra förändringar som känts relevanta i vardagen.

Implikationer

En viktig del att ta med sig från detta ULF-projekt är styrkan i kollegiet när det gäller handlingskraft att förändra. En stark drivkraft och därmed möjlighet till förändring på riktigt är att den är önskvärd och kommer från den egna verksamheten, personal och elever. Detta går i linje med forskning som visar på att det är en central framgångsfaktor att personal är involverade i sin egen utveckling (t.ex. Rönnerman, 2022; Wahlgren & Aarkrog, 2021). Oavsett vad förändringen gäller, är källan till förändring avgörande för hur stark drivkraften att förändra kommer att bli.

En lärdom är också att förändring tar tid. Att ha tålamod att låta förtroende och samverkan växa i en grupp är framgångsrikt. Vi har haft möjlighet att arbeta med en intakt grupp under hela projektet på två år. För oss har schematekniska frågor varit av stor betydelse för hur personalen lyckats eller misslyckats med förändringar vilket visar på vikten att också få med ledningen (som har mandat att påverka detta) i förändringsarbetet. Den största utmaningen är förstås vad som ska prioriteras i ett schema. Detta skulle kunna leda till att lärobubblan kan fredas än mer från avbrott.

En ytterligare framgångsfaktor i detta projekt har varit att elevperspektivet hela tiden funnits med. Kopplingen till det uppdrag vi i arbetslaget dagligen arbetar med är på så vis tydlig och blir därmed viktigt. Det bästa av allt är ändå glädjen och tillfredsställelsen för både elever och personal att oftare få arbeta i en hel lärobubbla.

Referenser

1. Referenser
2. Lago, L., Bertills, K., & Elvstrand, H. (2024). Mina tillgängliga vuxna: Gästredaktionell introduktion. *Venue*, 27. <https://doi.org/10.3384/venue.2001-788X.5342>
3. Lago, L., Elvstrand, H., Antesten, B., Källman, J., Rydell, E., Vall, K., & Waldeck, A.-S. (2022). Ett gemensamt fokus: Att bygga kulturer för samverkan mellan förskoleklass, fritidshem och grundskola. *Nordisk tidsskrift för utdanning og praksis*, 16(2), 22-40. <https://doi.org/10.23865/up.v16.3737>
4. Rönnerman, K. (2022) Aktionsforskning Vad? Hur? Varför?. Studentlitteratur.
- 5.
6. Skolforskningsinstitutet. (2021). Främja studiero i klassrummet: lärarens ledarskap. Systematisk forskningssammanställning 2021:02. Skolforskningsinstitutet.
- 7.
8. Skolverket. (13 mars, 2024) Kollegialt lärande för ledarskap i undervisningen. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/kollegialt-larande-for-ledarskap-i-undervisningen>
- 9.
10. Wahlgren, B., & Aarkrog, V. (2021). Bridging the gap between research and practice: how teachers use research-based knowledge. *Educational Action Research*, 29(1), 118-132. <https://doi.org/10.1080/09650792.2020.1724169>
- 11.
12. Wang, M.-T., Degol, J. L., Amemiya, J., Parr, A. & Guo, J. (2020). Classroom climate and children's academic and psychological wellbeing: A systematic review and meta-analysis. *Developmental Review*, 57, 100912. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2020.100912>